

УДК 930.25:[161.1:004.738.1www](477)
DOI: 10.31866/2616-7654.13.2024.307125

ДОВІДКОВИЙ АПАРАТ АРХІВІВ: ЗМІСТ ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДСТАВЛЕННЯ НА ВЕБСАЙТАХ ЦЕНТРАЛЬНИХ ДЕРЖАВНИХ АРХІВІВ УКРАЇНИ

Оксана Збанацька,
докторка наук з соціальних комунікацій,
доцентка,
кандидатка історичних наук,
Київський університет культури
(Київ, Україна)
e-mail: ZbanatskaO@i.ua
ORCID ID: 0000-0003-0413-7576

Для цитування:

Збанацька, О. (2024). Довідковий апарат архівів: зміст поняття та особливості представлення на вебсайтах центральних державних архівів України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 13, 84–98. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.13.2024.307125>

Метою статті є висвітлення змісту поняття «довідковий апарат» архівів та особливостей його представлення на вебсайтах центральних державних архівів України.

Методи, застосовані у дослідженні: науковий аналіз, синтез, узагальнення. Термінологічний аналіз допоміг з'ясувати сутність понять, пов'язаних із довідковим апаратом архівів. Структурний та системний підходи дозволили розглянути довідковий апарат архівів як систему взаємопов'язаних архівних довідників.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що виявлено різні визначення довідкового апарату архівів, як сукупності архівних довідників, так і допоміжного елементу будь-якого архівного довідника; проведено аналіз вебсайтів центральних державних архівів України, який засвідчив ряд недоліків; надано рекомендації щодо представлення довідкового апарату на вебсайтах центральних державних архівів України.

Основні висновки. Війна в Україні та оптимізація системи центральних державних архівів призвели до їх скорочення (із 9 архівів утворено 7). Зменшення кількості архівів мало б покращити організацію їх вебсайтів, проте масмо констатувати відсутність уніфікації в представленні довідкового апарату архівів. Поняття «довідковий апарат» може розглядатись, по-перше, як сукупність архівних довідників у будь-якій формі, по-друге – як допоміжний елемент будь-якого архівного довідника.

Аналіз вебсайтів центральних державних архівів України засвідчив: відсутнє уніфіковане представлення довідкового апарату на вебсайтах; розпорошено елементи довідкового апарату по вебсайту; колекції архівних документів часто не мають пояснення, що це за колекція і з якою метою вона створена. Така ситуація не покращує пошукові можливості користувачів архівів та ускладнює пошук потрібної інформації. На нашу думку, потрібно: уніфікувати представлення довідкового апарату (виокремити друкований та електронний); для колекцій документів подавати короткі анотації.

Ключові слова: архіви; центральні державні архіви України; довідковий апарат; архівні довідники; архівні ресурси; архівний пошук.

ВСТУП

Інформаційний потенціал ретроспективної інформації постійно зростає, розширюється коло користувачів архівів, все більш різноманітними стають їхні запити. Діяльність архівів спрямована на оптимізацію використання документних ресурсів, прискорення їхнього залучення до суспільного обігу шляхом здійснення ефективного пошуку інформації, введення її в міжнародний інформаційний простір. Також важливим є не тільки технологічний доступ до архівних документів, а й значною мірою – інформаційне забезпечення архівних інформаційно-пошукових систем.

Доступ до архівних документів забезпечує довідковий апарат архівів. Проте використання інформаційного потенціалу архівних фондів обмежено пошуковими можливостями їх довідкового апарату. Відсутність його уніфікованого представлення на вебсайтах центральних державних архівів України актуалізує це дослідження.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Питання еволюції і розвитку різних елементів довідкового апарату архівів частково висвітлювалися в навчальних посібниках, монографіях, статтях різних періодів становлення архівної справи в Україні.

У монографіях Г. Боряка (1995), І. Матяш (2000), В. Ляхоцького (2003) досліджено окремі аспекти розвитку архівних інформаційно-пошукових систем України. Зокрема, Г. Боряк (1995) визначає поняття «вторинна документна інформація», яка в сучасному архівознавстві пов'язана з довідковим апаратом (с. 11–12). Теоретико-прикладні проблеми архівного описування в Україні періоду 1920–1930-х років розкриті І. Матяш (2000). Цікавим доробком із новітньої історії вітчизняної архівістики 1991–2001 рр. є монографія В. Ляхоцького (2003), в якій окреслено основні напрями формування національної архівної системи, принципи побудови Національного архівного фонду України, розкрито діяльність Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства. Заслужують на увагу теоретичні розробки, підготовлені колективом авторів (під загальним керівництвом Л. Дубровіної), та опублікований проєкт «Основні положення концепції комп'ютеризації архівної справи в Україні» (Дубровіна, 1998). Л. Дубровіною (1997) подано концепційні засади щодо розроблення Національної архівної інформаційної системи та висвітлено основні результати діяльності Робочої групи НАІС «Архівна та рукописна Україніка».

Першим дисертаційним дослідженням довідкового апарату архівів стала робота Н. Хрислової (1999) «Науково-довідковий апарат архівів та рукописних підрозділів бібліотек в Україні у 1920–1990 рр.». Науковиця визначила основні етапи розвитку довідкового апарату в державних архівах та рукописних підрозділах наукових бібліотек; розглянула основні елементи типологічного складу довідкового апарату і розкрила тенденції його розвитку у 1990-х рр. Серед перспективних напрямів вона висунула ідею співпраці між архівами і бібліотеками, зокрема, узгодження архівної і бібліотечної терміносистем та розроблення уніфікованих методик щодо створення різних типів та видів довідкового апарату до документів НАФ України.

Розширення пошукових можливостей архівних інформаційно-пошукових систем дослідила О. Збанацька (2010). Дослідниця зазначила, що всі «пріоритетні проєкти і перспективні напрями діяльності архівних установ в інформаційній

сфері пов'язані з інтернет-технологіями і розраховані на представлення архівної інформації в глобальній мережі» (с. 15–16).

Практичні аспекти діяльності державних архівів, використання довідкового апарату архівів, організацію користування інформаційними ресурсами Національного архівного фонду України розкрито у публікації Г. Бородіної та В. Дикої (2018). Особливу увагу приділено діяльності Державного архіву Миколаївської області.

Визначенню основних шляхів ефективної роботи архівної інформаційно-пошукової системи присвячено публікацію Н. Вовк (2018).

Основу джерельної бази проблеми становлять Закон України «Про внесення змін до Закону України “Про Національний архівний фонд та архівні установи”» (Верховна Рада України, 2001), «Основні правила роботи державних архівів України» (Державний комітет архівів України, 2004) та вебсайти центральних державних архівів України.

Термінологічний ряд довідкового апарату архівів представлено в ДСТУ 2732:2004 «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять» (Держспоживстандарт України, 2005).

Отже, **метою статті** є висвітлення змісту поняття «довідковий апарат архівів» та особливостей його представлення на вебсайтах центральних державних архівів України.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідженні було застосовано методи наукового аналізу, синтезу, узагальнення. Термінологічний аналіз допоміг з'ясувати сутність понять, пов'язаних із довідковим апаратом архівів. Структурний та системний підходи дозволили розглянути довідковий апарат архівів як систему взаємопов'язаних архівних довідників.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Центральні державні архіви України зберігають документи Національного архівного фонду, що мають загальнодержавне значення, відповідно до свого профілю. Архіви для пошуку архівних документів або відомостей, що містяться в них, створюють відповідний довідковий апарат.

Основною складовою архівних інформаційно-пошукових систем є «довідковий апарат архівів». Цей термін було введено до наукового і практичного обігу новою редакцією Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» (Верховна Рада України, 2001).

Довідковий апарат створюється фондоутворювачем і передається до архіву разом із документами. Архів надає організаційну і практичну допомогу у проведенні робіт із документами та розробленні методичних рекомендацій зі створення довідкового апарату. Інформацію про довідковий апарат фіксують у паспорті архіву.

Громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються правами доступу до документів архіву, довідкового апарату та баз даних.

У 2004 р. видано «Основні правила роботи державних архівів України», в яких «довідковий апарат архіву» має наступну дефініцію: це – «сукупність архівних описань у вигляді взаємопов'язаних архівних довідників, у тому числі електронних, і баз даних, призначених для пошуку документів і архівної інформації» (Державний комітет архівів України, 2004, с. 181). І основними типами архівних

довідників відповідно до їхнього цільового призначення є архівний опис, архівний каталог, путівник, огляд, покажчик. Кожний тип архівного довідника має свої види і різновиди.

Відповідний термін містить ДСТУ 2732:2004 «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять», чинний від 1 липня 2005 р. Згідно з ДСТУ, «довідковий апарат (архіву, архівного фонду)» – це «система архівних довідників», а «архівний довідник» – це «довідник, призначений для розкривання складу і змісту архівних документів та їх пошуку». Архівні довідники можуть містити відомості про склад і зміст документів кількох архівів (міжархівні), кількох архівних фондів (міжфондові) або одного фонду (фондові).

В оновлених Правилах роботи архівних установ України (Міністерство юстиції України, 2013) зафіксовано вимоги щодо забезпечення формування, обліку, зберігання та використання Національного архівного фонду, документи якого є власністю держави і територіальних громад. Розділ 3 Правил називається «Довідковий апарат архіву». Термін «довідковий апарат» у ньому тлумачиться як «довідники у будь-якій формі (путівники, описи, каталоги, покажчики, бази даних, номенклатури справ тощо), призначені для пошуку архівних документів або відомостей, що містяться в них».

Раніше у практиці роботи архівних установ традиційно застосовувалися терміни «науково-довідковий апарат» та «система наукового довідкового апарату». Система наукового довідкового апарату визначалася як сукупність взаємопов'язаних облікових документів, архівних довідників, механізованих і автоматизованих інформаційно-пошукових систем, створених на єдиних методологічних й науково-методичних основах для забезпечення збереженості та пошуку архівних документів і ретроспективної документної інформації.

Узагальнюючи інформацію про довідковий апарат, можна представити його різновиди. є загальне визначення довідкового апарату архіву. Існують також довідковий апарат до опису, путівника, анотованого реєстру, архівного довідника.

Довідковий апарат – довідники у будь-якій формі (путівники, описи, каталоги, покажчики, бази даних, номенклатури справ тощо).

Довідковий апарат архіву (довідковий апарат до документів архіву) (описи, анотовані реєстри описів, путівник по фондах архіву, каталоги, бази даних + покажчики, огляди фондів (документів)).

Довідковий апарат опису (довідковий апарат до опису) (титул, зміст, передмова, список скорочень, перевідні таблиці архівних шифрів (у разі перероблення описів), покажчики).

Довідковий апарат до путівника (титул, зміст, передмова, список скорочень, додатки, покажчики).

Довідковий апарат до анотованого реєстру (титул, зміст, передмова, список скорочень, покажчики, додатки, загальна бібліографія).

Довідковий апарат до архівного довідника (довідковий апарат архівного довідника (документальної публікації)) – сукупність відомостей, що пояснюють та розкривають зміст архівного довідника (документальної публікації)).

Можна зробити висновок, що в більшості випадків довідковий апарат виступає як допоміжний елемент будь-якого архівного довідника. Типами архівних довідників є: опис справ (документів), архівний каталог, путівник по фондах, покажчик, огляд. Залежно від об'єкта, аспекту описування, ступеня деталізації кожен тип довідника має

свої види та різновиди: опис – здавальний, інвентарний, архівний; каталог – систематичний, предметний (різновиди іменний, географічний), предметно-тематичний, хронологічний; путівник – по фондах, короткий путівник, тематичний путівник; огляд – тематичний, фондівий; покажчик – до описів фонду, покажчик справ (документів) (різновиди – систематичний, предметний, хронологічний) (Христова, 1999).

Паралельно із традиційним довідковим апаратом архіву функціонує *комп'ютеризований довідковий апарат* – це «структурована сукупність взаємозв'язаних і взаємодоповнюваних інформаційних баз даних різних рівнів та довідкових баз даних, які забезпечують тематичний і адресний пошук архівної інформації, виведення її на екран дисплея, паперовий носій та у файл» (Державний комітет архівів України, 2004, с. 225). Це забезпечує оперативний, багатоаспектний пошук архівної інформації та виведення її на екран дисплея, паперовий носій та у файл (у тому числі в режимі віддаленого доступу) (Міністерство юстиції України, 2013).

Інформаційною основою комп'ютеризованого довідкового апарату є зміст описових статей на усіх рівнях архівного описання, а також ключові слова та рубрикатори. Обов'язковими видами ключових слів для ведення автоматизованих архівних довідників виступають: «тематика», «персоналії», «географія», за необхідності – інші види ключових слів (Міністерство юстиції України, 2013).

Для представлення архівної інформації в мережі інтернет Державною архівною службою України та іншими архівними установами створюються і підтримуються відповідні вебсайти або сторінки на сайтах (порталах) інших юридичних осіб. Обов'язковими елементами структури вебсайту архіву є історична довідка, дані про склад і зміст фондів, перелік та характеристика основних фондів, інформація про унікальні та особливо цінні документи, довідковий апарат, відомості про режим роботи архіву і читального залу та порядок доступу до документів.

На вебсайтах переважної більшості архівів вже зараз у режимі онлайн можна ознайомитися з описами справ постійного зберігання та документами у спеціальних рубриках на кшталт «Електронний каталог» чи «Е-архів».

Розглянемо особливості представлення довідкового апарату на вебсайтах центральних державних архівів України.

Центральний державний науково-технічний архів України (ЦДНТА України) (<https://cdnta.archives.gov.ua>) – центральна архівна установа, що забезпечує зберігання науково-технічної (проектної, конструкторської, науково-дослідної, технологічної) інформації, що утворилася в результаті діяльності провідних науково-дослідних, проектних, конструкторських організацій, розташованих на території України. Вебсайт установи працює в тестовому режимі (рис. 1).

На вебсайті є можливість пошуку в електронних фондах ЦДНТА України. Реєстр фондів нараховує 258 найменувань; реєстр комплексів – 1220; документів особового походження – 25.

Реєстр описів містить:

- Проектну документацію (1027 оп.);
- Конструкторсько-технологічну документацію (524 оп.);
- Науково-дослідну документацію (184 оп.);
- Патентну документацію (4 оп.);
- Усноісторичні документи (1 оп.);
- Документи особового походження (36 оп.).

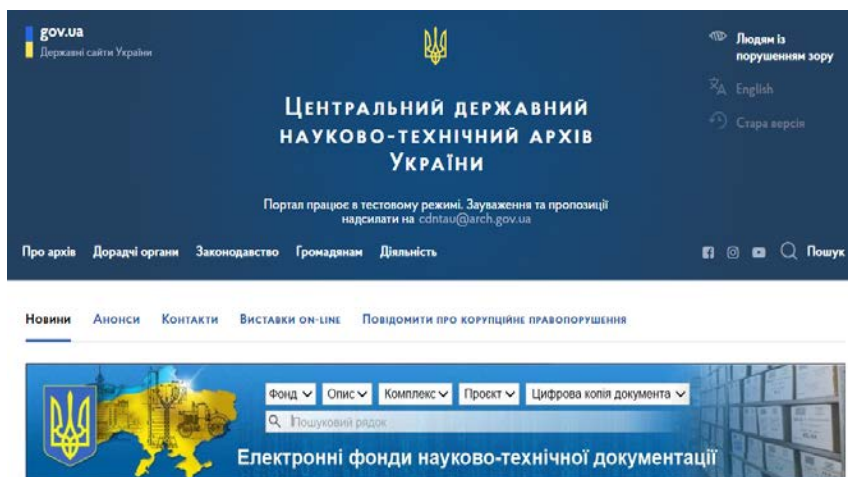

Рис. 1. Сторінка вебсайту Центрального державного науково-технічного архіву України (б.д.)

У розділі «Діяльність» міститься «науково-довідковий апарат», де частково представлено інформацію про друковані архівні довідники. Застаріла назва «науково-довідковий апарат» використовується, можливо, через те, що вебсайт працює в тестовому режимі.

Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІАЛ України) (<https://tsdial.archives.gov.ua>) – центральна архівна установа, що забезпечує зберігання історичних документів, які висвітлюють економічний, політичний і культурний розвиток земель Західної України. Вебсайт установи містить вкладку «Довідковий апарат» (рис. 2).

Рис. 2. Сторінка вебсайту Центрального державного історичного архіву України, м. Львів (б.д.)

Довідковий апарат представлено у форматі pdf, і він містить:

- путівник;
- покажчик;
- каталоги (10);
- описи фондів (близько 900).

Також у лівому меню є розділ «Е-архів», який нараховує 7 описів із 7 фондів.

Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК України) (<https://cdiak.archives.gov.ua>) – центральна архівна установа, що забезпечує зберігання історичних документів, які висвітлюють історію України періоду її входження до складу Литви і Польщі (з XIII ст. до кінця XVIII ст.), Російської імперії (з першої половини XVII ст. до Лютневої буржуазно-демократичної революції 1917 р.), а також установ Гетьманщини (друга половина XVII – XVIII ст.). Вебсайт установи містить вкладку «Довідковий апарат» (рис. 3).

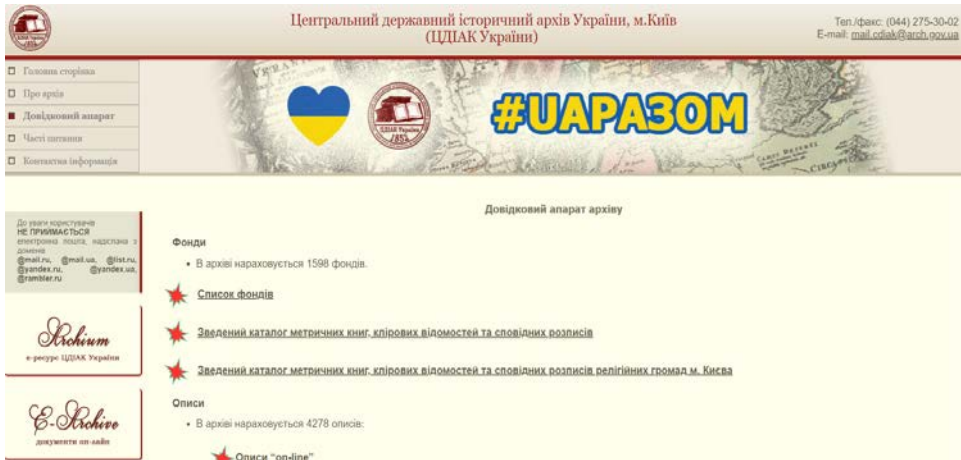

Рис. 3. Сторінка вебсайту Центрального державного історичного архіву України, м. Київ (б.д.)

На вебсайті архіву представлено розгалужений довідковий апарат.

Фонди. В архіві нараховується 1598 фондів. Список фондів представлено у табличній формі.

Зведений каталог метричних книг, клірових відомостей та сповідних розписів поділено на православні церкви, деканати та рабинати й розташовано у алфавітному порядку населених пунктів.

Зведений каталог метричних книг, клірових відомостей та сповідних розписів поділено на православні церкви, костьоли, синагогу, кірху, мечеть і подано в алфавітному порядку власних назв установ.

Описи. В архіві нараховується 4278 описів: описи «on-line», представлені у форматі pdf.

Каталоги. Подано статистику по каталогах:

- систематичний (403 489 карток);
- іменний (53 453 картки);

– географічний (241 607 карток).

Покажчики (фондові, міжфондові) у форматі pdf.

Огляди фондів (бібліографічний список).

Також у лівому меню представлено розділи: Archium (е-ресурс ЦДІАК України), що дає можливість переходу до окремого сайту – ресурсу з широкими можливостями повнотекстового пошуку, E-Archive (документи онлайн) та FamilySearch – перелік оцифрованих справ, зроблених у рамках співпраці з міжнародною корпорацією FamilySearch.

Центральний державний аудіовізуальний та електронний архів (ЦДАЕА) (<https://tsdaea.archives.gov.ua>) – центральна архівна установа, що забезпечує зберігання аудіовізуальних документів (кінодокументів, відеодокументів, фотодокументів, фонодокументів), створених до 1991 року; аудіовізуальних документів, що нагромадилися за час діяльності установ, організацій, підприємств незалежно від форми власності, об'єднань громадян, приватних осіб незалежної України; аудіовізуальних документів юридичних і фізичних осіб, що в установленому порядку надійшли з-за кордону; копій документів, що зберігаються в інших архівах, музеях, бібліотеках; електронних документів, електронних інформаційних ресурсів юридичних та фізичних осіб. Вебсайт установи працює в тестовому режимі (рис. 4).

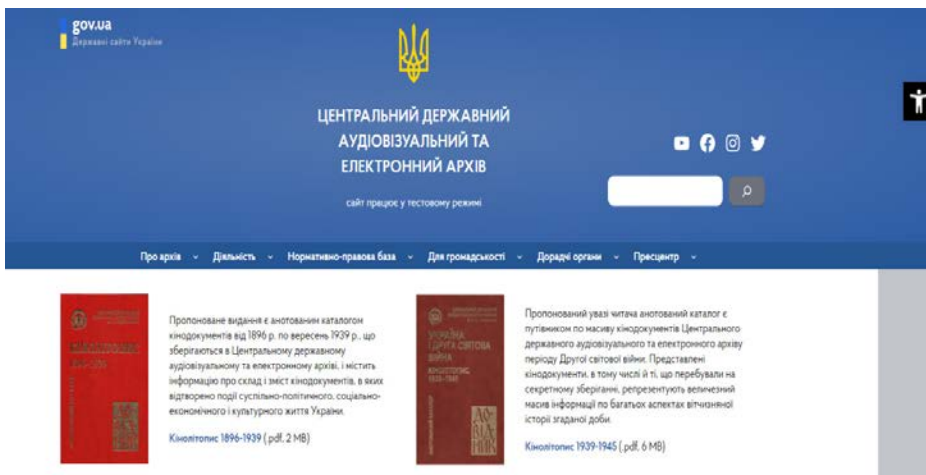

Рис. 4. Сторінка вебсайту Центрального державного аудіовізуального та електронного архіву (б.д.)

Окремий розділ «Довідковий апарат» на вебсайті відсутній. Представлено тільки електронні версії архівних довідників у форматі pdf.

Існує також каталог АВД, в якому можна реалізовувати пошук архівних аудіовізуальних документів (рис. 5).

Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України (ЦДАМЛМ України) (<https://csamm.archives.gov.ua>) – центральна архівна установа, що забезпечує зберігання документів, які відображають історію української культури і мистецтва, що утворилися в результаті діяльності установ та організацій загальнодержавного значення, надійшли з-за кордону; документів особового

походження, що відклялись в архівах діячів української національної культури, які проживають на території України; музейних предметів, що складаються з меморіальних речей, нагород, живописних творів образотворчого мистецтва, виробів декоративно-ужиткового мистецтва, музичних інструментів, театрального реквізиту та сценічних костюмів, які належали діячам культури або характеризують певну історичну добу; друкованих видань, що надійшли безкоштовно (в дарунок) або шляхом закупівлі. На вебсайті архіву є кілька розділів з елементами довідкового апарату (рис. 6).

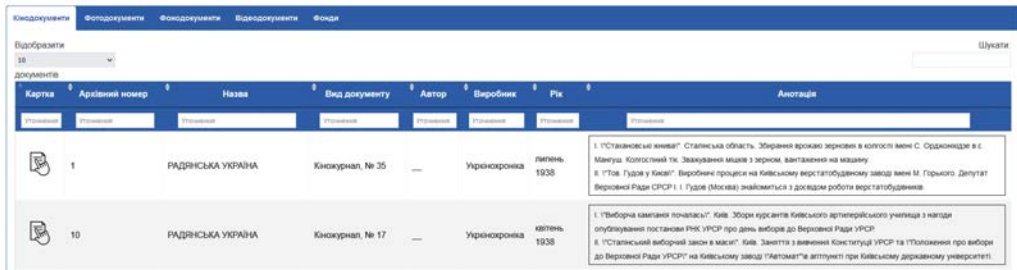

Рис. 5. Каталог АВД Центрального державного аудіовізуального та електронного архіву (б.д.)

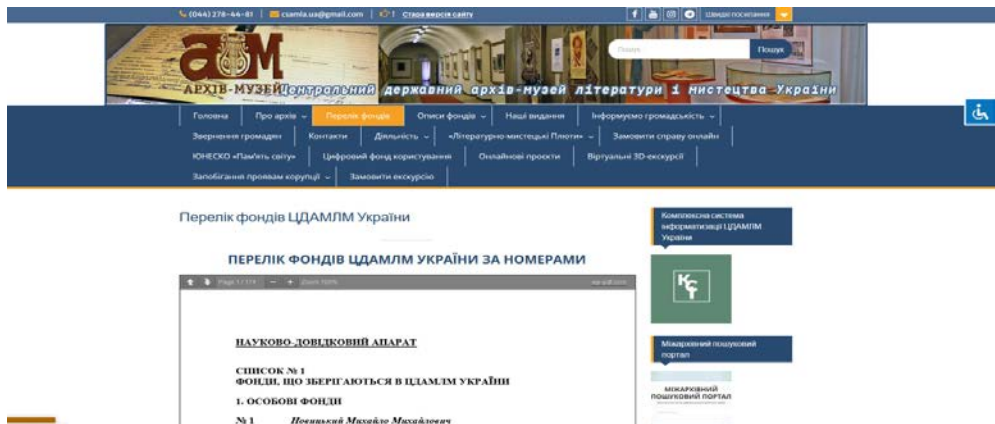

Рис. 6. Сторінка вебсайту Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України (б.д.)

Перший розділ – «Перелік фондів». У ньому у форматі pdf представлено перелік фондів за номерами та алфавітом. Також є перелік фондів державних установ, творчих спілок та громадських організацій; колекції; розформовані або передані до інших установ фонди.

Другий розділ – «Описи фондів». У ньому представлено описи фондів із 1 по 1500.

Третій розділ – «Наші видання», який містить перелік опублікованих путівників, каталогів.

Центральний державний архів громадських об'єднань та українці (ЦДАГОУ) (<https://tsdahou.archives.gov.ua>) – центральна архівна установа, що забезпечує зберігання документів центральних керівних органів політичних і громадських об'єднань, що діяли на території України до 1991 року; документів державних установ, громадсько-політичних об'єднань та діячів української еміграції; оригінали і/або копії документів, що є історико-культурним надбанням зарубіжного українства; документів органів керівництва партизанським рухом України та партизанських з'єднань і загонів періоду Другої світової війни; документів громадян, які були репресовані у місті Києві та Київській області у 1919–1950 роках органами ВУНК, ДПУ, НКВС, МДБ, КДБ; документів партійних і радянських діячів УРСР, представників опозиційних рухів радянської доби та громадсько-політичних діячів незалежної України; документів політичних партій, громадських об'єднань, у тому числі галузевих професійних спілок незалежної України, діяльність яких має загальнодержавний характер. На вебсайті архіву є кілька розділів з елементами довідкового апарату (рис. 7).

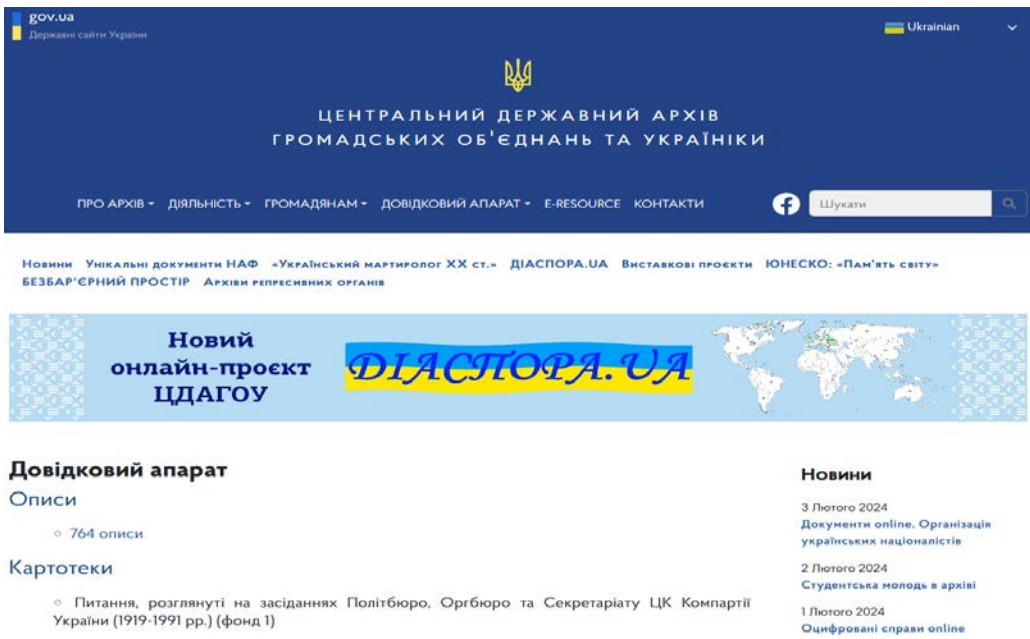

Рис. 7. Сторінка вебсайту Центрального державного архіву громадських об'єднань та українці (б.д.)

На вебсайті є розділ «Довідковий апарат», в якому зазначено описи (764), картотеки, довідники, покажчики та огляди фондів (частково у форматі pdf).

Розділ «Фонди архіву» містить інформацію про 343 фонди; 771 опис, які містять: 324 640 справ із документами Національного архівного фонду з паперовою основою; 330 одиниць зберігання фонодокументів; 1961 справу із документами з кадрових питань.

Наявний розділ «Оцифровані описи фондів».

Онлайн-доступ до довідкового апарату та оцифрованих документів архіву з широкими можливостями повнотекстового пошуку забезпечує розділ «E-RESOURCE».

Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України) (<https://tsdavo.gov.ua/>) – центральна архівна установа, що забезпечує зберігання документів, що утворилися на території України після Лютневої революції 1917 року і відображають діяльність вищих органів державної влади і державного управління від Центральної ради Української Народної Республіки до незалежної України, у тому числі документи Верховної Ради України, Адміністрації Президента України, Кабінету Міністрів України, вищих органів суду, прокуратури, міністерств і відомств; документи всеукраїнських і галузевих органів професійних спілок, кооперативних та інших громадських організацій до 1992 року; документи українських емігрантських організацій, зокрема Уряду Української Народної Республіки в екзилі, за 1919–1991 роки; документи німецьких військових та окупаційних властей за 1939–1945 роки. Вебсайт архіву є насиченим і має кілька розділів з елементами довідкового апарату (рис. 8).

Рис. 8. Сторінка вебсайту Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (б.д.)

Через згорнуте меню у лівому верхньому куточку потрапляємо до розділу «Науково-довідковий апарат». Тут містяться рубрики:

- путівники;
- довідники;
- покажчики та реєстри;
- огляди фондів;
- архіви прогресивних органів;
- розсекречено.

Елементи довідкового апарату представлено у форматі pdf.

На головній сторінці вебсайту є перелік ресурсів: «E-resource – оцифровані фонди», «ERR-Rosenberg's archives», «Архів ЗУНР», «Описи PDF», «Пам'ять світу».

Окремо представлено колекції: «Унікальні документи архіву», «Топ 9», «Виставки», «Календар української революції, 1917–1921» та ін.

ВИСНОВКИ

Війна в Україні та оптимізація системи центральних державних архівів призвели до їх скорочення (із 9 архівів утворено 7). Зменшення кількості архівів мало б покращити організацію їх вебсайтів, проте маємо констатувати відсутність уніфікації у представленні довідкового апарату архівів.

Проведене дослідження сутності поняття «довідковий апарат» свідчить, що він може розглядатись, по-перше, як сукупність архівних довідників у будь-якій формі (путівники, описи, каталоги, покажчики, бази даних, номенклатури справ тощо), по-друге – як допоміжний елемент будь-якого архівного довідника. Є загальне визначення довідкового апарату архіву. Існують також довідкові апарати до опису, путівника, анотованого реєстру, архівного довідника.

Поняття довідкового апарату вимагає сучасних підходів до методики його представлення, визначення типу-видового складу та уніфікації. На особливу увагу заслуговують електронний довідковий апарат та бази даних.

Аналіз вебсайтів центральних державних архівів України також засвідчив: відсутнє уніфіковане представлення довідкового апарату на вебсайтах (деякі з них досі використовують застарілий термін «науково-довідковий апарат»); розпорошено елементи довідкового апарату по вебсайту; для повнотекстових ресурсів є різні позначення: е-ресурс, E-Archive документи онлайн, оцифровані фонди та ін.; відбувається поєднання довідкового апарату з повнотекстовими документами; колекції архівних документів часто не мають пояснення, що це за колекція і з якою метою вона створена. Така ситуація не покращує пошукові можливості користувачів архівів та ускладнює пошук потрібної інформації.

На нашу думку, потрібно: відокремити довідковий апарат від повнотекстових документів або, у разі їхнього поєднання, пояснити, яким чином відбувається перехід від довідкового апарату до повнотекстового документа; уніфікувати представлення довідкового апарату (виокремити друкований та електронний); уніфікувати назву для оцифрованих документів; для колекцій документів подавати короткі анотації; для архівів, задіяних у міжнародних проєктах, наприклад, FamilySearch, зробити уніфіковане представлення на головній сторінці вебсайту.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Бородіна, Г. Г., & Дика, В. А. (2018). Довідковий апарат архівів як важливе джерело реалізації доступу до документів Національного архівного фонду (НАФ) України. *Молодий вчений*, 11(63), 998–1000. <https://www.molodyvchenyi.ua/index.php/journal/article/view/3635>
- Боряк, Г. (1995). *Національна архівна спадщина України та державний реєстр «Археографічна Україніка»* [Монографія] (Л. Дубровіна, ред.). Інститут української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського.

- Верховна Рада України. (2001, 13 грудня). *Про внесення змін до Закону України «Про Національний архівний фонд і архівні установи»* (Закон № 2888-III). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2888-14>
- Вовк, Н. С. (2018). Архівні інформаційно-пошукові системи: шляхи оптимізації пошуку текстової інформації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 3, 37–42. <https://journals.uran.ua/bdi/article/view/150632>
- Державний комітет архівів України. (2004). *Основні правила роботи державних архівів України*. Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства. <https://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/science/totalitarizm/doslid/pravila-archive.pdf>
- Держспоживстандарт України. (2005). *Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять* (ДСТУ 2732:2004). [https://vn.court.gov.ua/userfiles/27_2732-2004\(1\).pdf](https://vn.court.gov.ua/userfiles/27_2732-2004(1).pdf)
- Дубровіна, Л. (1997). Архівознавчі аспекти концепції архівної справи в Україні. В В. Ляхощкий & І. Матяш (Упоряд.), *Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи* [Матеріали конференції] (Ч. 1, с. 37–41). Київський університет імені Тараса Шевченка.
- Дубровіна, Л. (1998). Основні положення концепції комп'ютеризації архівної справи в Україні. *Студії з архівної справи та документознавства*, 3, 6–17.
- Збанацька, О. М. (2010). *Архівні інформаційно-пошукові системи: розширення пошукових можливостей (1991–2008 рр.)* [Автореферат дисертації кандидата наук, Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв]. <https://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/318>
- Ляхощкий, В. П. (2003). *Україна на зламі епох: нотатки з новітньої історії вітчизняної архівістики 1991-2001 рр.* Пульсари.
- Матяш, І. Б. (2000). *Архівна наука і освіта в Україні 1920-1930-х років* [Монографія]. Державний комітет архівів України.
- Міністерство юстиції України. (2013, 8 квітня). *Про затвердження Правил роботи архівних установ України* (Наказ № 656/5). Верховна Рада України. <https://bit.ly/3vSBSIy>
- Христова, Н. М. (1999). *Науково-довідковий апарат архівів та рукописних підрозділів бібліотек в Україні у 1920–1990 рр.* [Автореферат дисертації кандидата наук, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського].
- Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. (б.д.). *Головна*. Взято 14 лютого 2024 з <https://tsdavo.gov.ua>
- Центральний державний архів громадських об'єднань та україніки. (б.д.). *Головна*. Взято 14 лютого 2024 з <https://tsdahou.archives.gov.ua>
- Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. (б.д.). *Головна*. Взято 14 лютого 2024 з <https://csamm.archives.gov.ua>
- Центральний державний аудіовізуальний та електронний архів. (б.д.). *Головна*. Взято 14 лютого 2024 з <https://tsdaea.archives.gov.ua>
- Центральний державний історичний архів України, м. Київ. (б.д.). *Головна*. Взято 14 лютого 2024 з <https://cdiak.archives.gov.ua>
- Центральний державний історичний архів України, м. Львів. (б.д.). *Головна*. Взято 14 лютого 2024 з <https://tsdial.archives.gov.ua>
- Центральний державний науково-технічний архів України. (б.д.). *Головна*. Взято 14 лютого 2024 з <https://cdnta.archives.gov.ua>

REFERENCES

- Boriak, H. (1995). *Natsionalna arkhivna spadshchyna Ukrainy ta derzhavnyi reiestr "Arkheohrafichna Ukrainika"* [National archival heritage of Ukraine and the state register "Archaeographic Ukrainian"] [Monograph] (L. Dubrovina, Ed.). M. S. Hrushevsky Institute of Ukrainian Archeography and Source Studies [in Ukrainian].

- Borodina, H. H., & Dyka, V. A. (2018). Dovidkovyi aparat arkhiviv yak vazhlyve dzherelo realizatsii dostupu do dokumentiv Natsionalnoho arkhivnoho fondu (NAF) Ukrainy [References of archives as an important source of access to documents of the National Archival Fond (NAF) of Ukraine]. *Young Scientist*, 11(63), 998–1000. <https://www.molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/3635> [in Ukrainian].
- Central State Archive of Public Associations and Ukrainians. (n.d.). *Holovna* [Home]. Retrieved February 14, 2024, from <https://tsdahou.archives.gov.ua> [in Ukrainian].
- Central State Archive-Museum of Literature and Art of Ukraine. (n.d.). *Holovna* [Home]. Retrieved February 14, 2024, from <https://csamm.archives.gov.ua> [in Ukrainian].
- Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv. (n.d.). *Holovna* [Home]. Retrieved February 14, 2024, from <https://cdiak.archives.gov.ua> [in Ukrainian].
- Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv. (n.d.). *Holovna* [Home]. Retrieved February 14, 2024, from <https://tsdial.archives.gov.ua> [in Ukrainian].
- Central State Scientific and Technical Archives of Ukraine. (n.d.). *Holovna* [Home]. Retrieved February 14, 2024, from <https://cdnta.archives.gov.ua> [in Ukrainian].
- Derzhspozhyvstandart Ukrainy. (2005). *Dilovodstvo y arkhivna sprava. Terminy ta vyznachennia poniat* [Records management and affairs archival. Terms and definitions] (DSTU 2732:2004). [https://vn.court.gov.ua/userfiles/27_2732-2004\(1\).pdf](https://vn.court.gov.ua/userfiles/27_2732-2004(1).pdf) [in Ukrainian].
- Dubrovina, L. (1997). Arkhivnozhavchi aspekty kontseptsii arkhivnoi spravy v Ukraini [Archivist aspects of the concept of archival affairs in Ukraine]. In V. Liakhotskyi & I. Matiash (Comps.), *Ukrainske arkhivoznavstvo: istoriia, suchasnyi stan ta perspektivy* [Ukrainian archival studies: history, current state and prospects] [Conference proceedings] (Pt. 1, pp. 37–41). Taras Shevchenko University of Kyiv [in Ukrainian].
- Dubrovina, L. (1998). Osnovni polozhennia kontseptsii kompiuteryzatsii arkhivnoi spravy v Ukraini [Basic provisions of the concept of computerization of archival affairs in Ukraine]. *Study on the Archives and Records Sciences*, 3, 6–17 [in Ukrainian].
- Khrystova, N. M. (1999). *Naukovo-dovidkovyi aparat arkhiviv ta rukopysnykh pidrozdiliv bibliotek v Ukraini u 1920–1990 rr.* [Scientific reference apparatus of archives and manuscript divisions of libraries in Ukraine in 1920–1990] [Abstract of PhD Dissertation, V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine] [in Ukrainian].
- Liakhotskyi, V. P. (2003). *Ukraina na zlami epokh: notatky z novitnoi istorii vitchyznianoï arkhivistyky 1991–2001 rr.* [Ukraine at the turn of the era: notes from the recent history of national archival 1991–2001]. Pulsary [in Ukrainian].
- Matiash, I. B. (2000). *Arkhivna nauka i osvita v Ukraini 1920–1930-kh rokiv* [Archival science and education in Ukraine in the 1920s–1930s] [Monograph]. State Committee of Archives of Ukraine [in Ukrainian].
- Ministry of Justice of Ukraine. (2013, April 8). *Pro zatverdzhennia Pravyl roboty arkhivnykh ustanov Ukrainy* [On approval of the Rules of operation of archival institutions of Ukraine] (Order No. 656/5). Verkhovna Rada of Ukraine. <https://bit.ly/3vSBSIy> [in Ukrainian].
- State Committee of Archives of Ukraine. (2004). *Osnovni pravyla roboty derzhavnykh arkhiviv Ukrainy* [Basic rules of work of state archives of Ukraine]. Ukrainian Research Institute of Archives Management and Records. <https://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/science/totalitarizm/doslid/pravila-archive.pdf> [in Ukrainian].
- The Central State Archive of Higher Authorities and Administration of Ukraine. (n.d.). *Holovna* [Home]. Retrieved February 14, 2024, from <https://tsdavo.gov.ua> [in Ukrainian].
- Tsentrалnyi derzhavnyi audiovizualnyi ta elektronnyi arkhiv. (n.d.). *Holovna* [Home]. Retrieved February 14, 2024, from <https://tsdaea.archives.gov.ua> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2001, December 13). *Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy "Pro Natsionalnyi arkhivnyi fond i arkhivni ustanovy"* [On amendments to the Law of Ukraine "On the national archival fund and archival institutions"] (Law No. 2888-III). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2888-14> [in Ukrainian].
- Vovk, N. S. (2018). Arkhivni informatsiino-poshukovi systemy: shliakhy optymizatsii poshuku tekstovoi informatsii [Archival information retrieval systems: ways to optimize the search

for the text information]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 3, 37–42. <https://journals.urau.ua/bdi/article/view/150632> [in Ukrainian].
Zbanatska, O. M. (2010). *Arkhivni informatsiino-poshukovi systemy: rozshyrennia poshukovykh mozhyvostei (1991–2008 rr.)* [Archival information and search systems : expansion of searching possibilities (1991–2008)] [Abstract of PhD Dissertation, State Academy of Culture and Arts Management]. <https://elib.nakkim.edu.ua/handle/123456789/318> [in Ukrainian].

UDC 930.25:[161.1:004.738.1www](477)

Oksana Zbanatska,
*Doctor of Social Communications,
Associate Professor,
PhD in Historical Sciences,
Kyiv University of Culture
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: ZbanatskaO@i.ua
ORCID ID: 0000-0003-0413-7576*

A FINDING AID OF ARCHIVES: THE CONCEPT CONTENT AND FEATURES OF ITS PRESENTATION ON THE WEBSITES OF CENTRAL STATE ARCHIVES OF UKRAINE

The aim of the article is to highlight the content of the concept “a finding aid” of archives, and peculiarities of its presentation on the websites of central state archives of Ukraine.

Research methods: scientific analysis, synthesis, generalisation. The terminological analysis helps to clarify the essence of concepts related to the archive finding aid. Structural and systemic approaches allow to consider the finding aid of archives as a system of interconnected archival directories.

The scientific novelty of this research lies in the fact that different definitions of the finding aid as a set of archival directories and an auxiliary element of any archival directory are revealed; the conducted analysis of the websites of the central state archives of Ukraine shows a number of shortcomings; recommendations regarding the presentation of the finding aid on the websites of the central state archives of Ukraine are offered.

Main conclusions. The war in Ukraine and the optimisation of the system of central state archives led to their reduction (7 archives were created out of 9). Reducing the number of archives should improve the organisation of their websites, but we have to note the lack of standardisation in the presentation of the archives’ finding aid. The concept of “the finding aid” can be considered, firstly, as a set of archival directories in any form, and secondly, as an auxiliary element of any archival directory.

The analysis of the websites of the central state archives of Ukraine proved the following: the absence of a unified representation of the finding aid apparatus on the websites; the dispersion of elements of the finding aid on the website; collections of archival documents often do not have an explanation of what kind of collection they are, as well as for what purpose they were created. Such a situation does not improve search capabilities of archive users, and makes it difficult to find the necessary information. In our opinion, it is necessary: to unify the presentation of the finding aid apparatus (to separate printed and electronic ones); submit short abstracts for document collections.

Keywords: archives; central state archives of Ukraine; finding aid; archival directories; archival resources; archival search.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2024 р..